



Marjetka Balkovec Debevec

# O MENTORSTVU V SLOVENSKEM ŠOLSLEM MUZEJU

## POVZETEK

*Prispevek obravnava izkušnje mentorstva v Slovenskem šolskem muzeju. Predstavi muzeje kot prostor vrednot, ki se s svojo vlogo in nalogami aktivno vključujejo v delovanje družbe in so vpeti v procese vseživljenjskega izobraževanja. Prikaže, kako so se ob prenovi študijskih programov tudi muzeji vključili v sistem praktičnega usposabljanja študentov. Kakšne so nasploh značilnosti mentorstva v Slovenskem šolskem muzeju, smo predstavili v več sklopih mentorskega dela in postavili v ospredje mentorstvo v praktičnem usposabljanju študentov. Kakšne so značilnosti tega mentorstva, smo raziskovali na podlagi kvalitativne analize refleksij o mentorstvu študentom in poročil študentov o opravljenem praktičnem usposabljanju od 2009 do 2016. Prispevek s pogledom v preteklost mentorstva spodbudi idejo o uporabnosti zbiranja spominov o študentskih praksah v muzejih za nadaljnje analize in študije. Opozori na pomen izkušnje dela študentov v muzeju kot nadgradnjo teoretskega znanja, spoznavanja zakonitosti muzejskega dela in poslanstva poklica kustosa. Poudari pomen nadaljnega izobraževanja mentorjev, spodbudi premik pri organiziranju in vrednotenju mentorskega dela v muzejih v korist bolj kvalitetnih in bolj izpeljanih študentskih praks.*

**Ključne besede:** mentorstvo, muzeji, Slovenski šolski muzej, študentska praksa, mentor kustos

## MENTORSHIP AT THE SLOVENIAN SCHOOL MUSEUM – ABSTRACT

*The article examines mentorship at the Slovenian School Museum. It argues that museums are places of value, which play an active part in the functioning of society and are incorporated in the processes of lifelong learning. Additionally, it examines how museums were included in the system of practical student training during the reform of university programmes. The general characteristics of mentorship at the Slovenian School Museum are presented under a number of headings, with special focus on the mentorship in practical student training. The characteristics of the latter are examined employing qualitative analysis of mentors' observations, and students' reports on practical student training completed between 2009 and 2016. By examining past mentorship experience, the article argues for the practice of collecting reports on student training in museums, for the purpose of further analysis and study. The article draws attention to the importance of work experience in museums, which represents a way for the students to supplement their theoretical knowledge, as well as learn about the functioning of museums and the mission of the curator. Finally, the article highlights the importance of the continuing education of mentors and argues that a shift in the organisation and evaluation of mentoring work in museums is*

*required, with an aim of offering a higher quality work experience to students, and improving the implementation of practical student training programmes.*

**Keywords:** *mentorship, museums, Slovenian School Museum, practical student training, mentor-curator*

## UVOD

V javnih zavodih, kakršni so tudi muzeji, se mentorstvo izvaja že od samih začetkov delovanja. Pri tem gre za preplet neformalnega in formalnega mentorstva, ko starejši in/ali bolj izkušeni sodelavci svetujejo mlajšim in/ali manj izkušenim. Z razvojem izobraževanja pa se pojavljajo tudi nova vprašanja in izzivi za mentorstvo v muzejih. Muzej je po Statutu mednarodnega muzejskega sveta (Icom) opredeljen kot za javnost odprta nepridobitna stalna ustanova v službi družbe in njenega razvoja, ki zaradi proučevanja, vzgoje in razvedrila pridobiva materialne dokaze o ljudeh in njihovem okolju, jih hrani, raziskuje, o njih posreduje informacije in jih razstavlja (Batič, Čeplak Mencin, Mikuž in Moder, 2005, str. 9). Uradna definicija vsekakor zajema vse najpomembnejše dejavnosti muzeja, morda pa vendarle ne prikaže dovolj slikovito, kako živahna in raznolika je muzejska dejavnost, razpeta med zbirateljskim in raziskovalnim delom, med kreativno dejavnostjo ob pripravljanju razstav in drugih predstavitev, v povezavi z živahno pedagoško dejavnostjo, ki je sočasno prepletена s študijskim in publicističnim delom. V muzejih že desetletja študentje opravljajo študentsko prakso pod vodstvom mentorjev (večinoma kustosov), ki želijo med prakso študentom od blizu, »v živo«, pokazati številne obraze muzejskega dela in jih vpeljati v čar poklica kustosa. S tovrstno prakso se srečujemo tudi v Slovenskem šolskem muzeju. V mentorsko delo sem kot etnologinja in zgodovinarica, sicer kustosinja muzejska svetnica, v Slovenskem šolskem muzeju vključena od leta 2000, konkretno pri mentorstvu ob opravljanju praktičnega usposabljanja študentov po bolonjskih študijskih programih zadnjih sedem let, od leta 2009. Med zaposlenimi v muzeju imam s tem delom največ izkušenj, v 16-letnem obdobju sem na različnih ravneh mentorsko delo opravljala s 44 študenti oziroma mladimi diplomanti. Ob osebnih izkušnjah mentorstva v Slovenskem šolskem muzeju menim, da je bilo mentorstvo doslej nekako samoumeven sestavni del nalog zaposlenega, konkretno muzejskega kustosa. Sama sem opravljala različne oblike mentorstva in sem to nalogo dojemala predvsem kot moralno dolžnost. Dejansko je naloga takšna tudi bila, saj, razen mentorstva ob opravljanju pripravništva diplomantov, delo ni bilo dodatno finančno nagrajeno. Verjetno podobno kot drugi mentorji sem se v praksi večkrat spraševala, kako bi lahko svojo mentorsko vlogo v danih razmerah še izpopolnila, kako bi se lahko izognila nepravilnostim, ki sem jih morda bolj slutila kot pa zanje vedela. Vprašanja sem večinoma reševala kar z razmislekom ali v pogovoru s sodelavci, prijatelji. Ob vseh stikih s študenti, ki so opravljali študentsko prakso v Slovenskem šolskem muzeju, sem jim želela prikazati večplastnost, raznolikost, izjemnost muzejskega dela, hkrati sem s hvaležnostjo sprejemala nove poglede in razmišljanja mladih študentov. Ne le, da njihove ideje lahko pomenijo vzvod za nove korake na polju muzealstva, srečevanje s študenti sem dojemala tudi kot zanimivo in največkrat prijetno osebno izkušnjo. Pomembno vlogo pri razumevanju in pojmovanju mentorstva je (tudi zame osebno) imel seminar

Izobraževanje mentorjev za praktično usposabljanje študentov po bolonjskih študijskih programih v podjetjih/zavodih, ki sem se ga udeležila v februarju 2010 in je potekal pod vodstvom Monike Govekar-Okoliš in Renate Kranjčec na Centru za pedagoško izobraževanje na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (Govekar-Okoliš in Kranjčec, 2010). Gotovo so želje po izboljšanju mentorskega dela po tem izobraževanju in ob njem izdani literaturi še večje in bi želela marsikaj izboljšati. Predvsem bi se študentom rada še bolj posvetila, jim namenila več časa z namenom, da bi zares podrobneje spoznali delo v muzeju. Bolj bi rada sledila vsem zakonitostim praktičnega usposabljanja študentov, tudi evalvaciji svojega mentorskega dela.

Namen prispevka je predstaviti mentorstvo v Slovenskem šolskem muzeju (SŠM) v Ljubljani. Najprej bomo na kratko opisali izobraževalno vlogo in naloge sodobnih muzejev ter opredelili mentorstvo kot eno izmed oblik izobraževanja v muzeju. Posebej se bomo posvetili mentorstvu v praktičnem usposabljanju študentov in predstavili dva primera študentskih praks v muzejih pred bolonjsko študijsko prenovi. V nadaljevanju prispevka predstavljamo kvalitativno raziskavo o mentorstvu v SŠM, ki smo jo razdelili na dva dela. V prvem delu ugotavljamo splošne značilnosti in ravni mentorskega dela v muzeju, v drugem delu pa predstavljamo mentorstvo v praktičnem usposabljanju študentov po bolonjski prenovi. Cilj raziskave je ugotoviti značilnosti in izkušnje mentorstva v praktičnem usposabljanju študentov v SŠM ter na tej podlagi spoznati muzejsko delo in v njem poslanstvo kustosa kot mentorja.

## **IZOBRAŽEVALNA VLOGA IN NALOGE SODOBNIH MUZEJEV**

Muzeji so v zadnjih obdobjih doživeli veliko sprememb. »Od hramov učenosti in dragocenosti, kamor naj bi imela dostop le posvečena noga, so se muzeji razvili v odprte javne ustanove, katerih pomembna korist naj bi bilo ozaveščeno ožje in širše okolje, ki povezuje, sodeluje, soustvarja, krepi zavedanje o vrednosti kulturne dediščine in jo predstavlja ter vključuje v vsakdanje življenje. V tem je poslanstvo kustosa, brez katerega ni pravega muzeja, izjemno. Delo kustosa ni le služba, je način življenja. Je čast in odgovornost. Je privilegij in obveznost. Je profesionalno, mnogostransko in družbeno odgovorno delo, po katerem se meri tudi kakovost muzeja.« (Štekar-Vidic, 2014, str. 2)

O vlogi in nalogah sodobnih muzejev je bilo v zadnjem obdobju več razprav in razmislekov, ki v ospredje postavljajo širino in odprtost muzejev in muzealcev. Kot poudarja arheologinja in muzealka Verena Vidrih Perko (2013), so muzeji prostor vrednot. »Sodobna muzeološka teorija uči o odprtosti, dostopnosti in angažiranosti. V muzejski praksi pa te besede pomenijo profesionalnost, ki v svojem jedru ni nič drugega kot sovpadanje osebnih in službenih prizadevanj. Muzejsko delo je poslanstvo na institucionalni in osebni ravni. Presega plotove znanstvenih poljan in prerašča ograde strokovnosti. Dober muzealec svoje znanje uresničuje v dobro družbenega razvoja in v prid človeštva in pri tem osmišlja samega sebe /.../ Če kdo, smo muzealci poklicani k prepoznavanju temnin izpraznjene globine vrednot, ki se skrivajo pod ledeno skorjo ekonomske krize. In če kaj, je dediščina

nesporna zakladnica občečloveških vrednot, muzealci pa ljudje, ki zmorejo s strokovnostjo in znanstvenostjo prodirati do njih in jih širiti v okolju.« (Vidrih-Perko, 2013, str. 343)

Pomembna za današnje muzeje je izobraževalna vloga. Kot pravi Bračun Sova (2009, str. 66), so muzeji vir znanja in hkrati tudi sredstvo vzgoje, saj je glavni cilj muzejev ne le hramba umetnin, temveč tudi dialog z obiskovalci. V muzejih se začne raziskovanje strukture in značilnosti dejanskega in potencialnega muzejskega občinstva, saj postaja vse bolj pomembno tako skupnostno učenje (prav tam) kot tudi vseživljenjsko izobraževanje. V okvir izobraževalne vloge in nalog muzejev sodi prav gotovo tudi mentorstvo, ki je, kot omenjata Govekar-Okoliš in Kranjčec (2013), oblika izobraževanja kot proces medsebojnega sodelovanja in svetovanja med mentorjem in mentorirancem. Kakšno je mentorstvo v muzeju, bomo predstavili na primeru Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani, ki je bil ustanovljen leta 1898 kot prvi vseslovenski muzej in se nasploh uvršča med najstarejše muzeje na Slovenskem.

## O POMENU MENTORJA IN MENTORSTVA

Pomen besede *mentor* spoznamo že iz Homerjevega epa Odiseja. Mentor je bil junak, modrec in zaupanja vredna oseba. Beseda mentor se je uporabljala med grškimi politikami, športniki in igralci in je pomenila osebo, ki je bila vzor in je posledično imela tudi vpliv na razvoj drugih oseb ter njihove kariere (Govekar-Okoliš in Kranjčec, 2016). V petdesetih letih 20. stoletja je beseda mentor razložena v Slovenskem pravopisu kot: *vodnik, vzgojitelj, svetovalec* (Ramovš, 1950, str. 351). Podobna je tudi razlaga v Slovarju tujk, kjer je pojem *mentor* predstavljen kot: *vzgojitelj, svetovalec, vodnik* (Bunc, 1963, str. 279). Kasneje je v Slovenskem pravopisu leta 2001 mentor razložen kot: *vodja, svetovalec* (Toporišič, 2001, str. 860). V primerjavi s prejšnjimi razlagami pojma se je tu izgubil pojem *vzgojitelj*. Se na tem mestu lahko vprašamo, ali je tudi sicer v družbi 21. stoletja manjši poudarek namenjen vzgajanju ali pa je preprosto vzgajanje že zajeto v pojmih, kot sta voditi in svetovati. Glede na feminizacijo poklicev, kjer je mentorsko delo posebej izrazito, na primer v šolstvu in tudi drugod, je bilo gotovo treba dodati žensko obliko besede mentor – *mentorica: voditeljica, svetovalka* (Toporišič, 2001, str. 860).

S poglobljenim razumevanjem in pojmovanjem mentorja so se ukvarjali pedagogi, andragogi in psihologi, v virih najdemo številne interpretacije. Vsem avtorjem je skupno prav to, da so poudarili pomen mentorja kot vodnika, kot spodbujevalca in kot tistega, ki ima dovolj izkušenj (Govekar-Okoliš in Kranjčec, 2010). Mentor mora imeti določene osebne lastnosti, sposobnosti, da lahko posameznika strokovno vodi in osebno razvija (Govekar-Okoliš in Kranjčec, 2016). Je tudi pospeševalec razvoja, saj s svojim trudom, znanjem in izkušnjami ponuja mentoriranemu možnosti za hitrejši optimalen razvoj ob pridobivanju znanja in izkušenj. Mentor v odnosu do mentoriranca krmari med različnimi vlogami in uresničuje naloge mentorja, da lahko učinkovito izpelje mentorstvo (Kermavnar, 2015). Mentorja lahko torej širše pojmuje kot osebo, ki ima dovolj izkušenj, vedenja, znanja na določenem področju, da lahko to prenaša naprej. Mentorstvo je

naloga, vloga, tudi dolžnost posameznikov, ki ji v najširšem pomenu lahko sledimo že od prazgodovine. Ob dejstvu, da je pri mentorju na prvem mestu njegovo znanje, pa so pomembne tudi njegove osebnostne lastnosti, pomen mentorja narašča s karizmatičnostjo njegove osebnosti.

Mentorstvo je oblika izobraževanja, lahko je individualno ali skupinsko. Vsako mentorstvo je drugačno, odvisno od mentorja in okolja, v katerem poteka (Govekar-Okoliš in Kranjčec, 2013). Spoznamo, da je mentorstvo načrten proces vodenja in svetovanja, je dinamičen ter diaden odnos med mentorjem in mentorirancem. Pomembno pri mentorstvu je, da gre za usmerjanje posameznika s pojasnili, nasveti, kjer mentor udeleženca vodi, vzgaja, izobražuje, mu svetuje in razvija vedoželjnost ter ga spremlja do zastavljenih ciljev. Mentorstvo naj bi izhajalo iz posameznikovih potreb, interesov, želja, predhodnih znanj in izkušenj, saj podpira v procesu tesnega sodelovanja z mentorjem zlasti neodkrita značilnosti osebnosti in podlage za posameznikovo nadaljnjo rast in razvoj (prav tam).

## **MENTORSTVO V PRAKTIČNEM USPOSABLJANJU V MUZEJIH**

Ker so muzeji aktivno vključeni v delovanje družbe, so vpeti tudi v procese vseživljenjskega izobraževanja. Mentorstvo je sestavni del delovanja muzejev, naj si gre pri tem za formalne najsi za neformalne oblike mentorstva. Ključna razlika med formalnim in neformalnim mentorstvom je v njunem nastanku. Prvo se določi na formalni ravni (na primer med muzejem in fakulteto), kjer so vloge in odgovornost vključenih subjektov urejene oziroma določene s predpisi. Drugo pa se oblikuje neformalno, ko gre za spontano nastale vezi brez formalno določenih predpisov mentorstva (Kermavnar, 2015, str. 8).

Med formalne oblike v muzeju lahko štejemo mentorstvo na praktičnem usposabljanju študentov. Prenova študijskih programov v visokem šolstvu (bolonjski študijski programi) je narekovala novo oblikovanje učnih načrtov za vsak predmet študija, tudi za praktično usposabljanje, predvsem pa je spodbudila ugotavljanje in razvijanje potreb po kakovostnem praktičnem usposabljanju v delovnih organizacijah (Govekar-Okoliš, 2013). Ob prenovi študijskih programov so se tudi muzeji vključili v sistem praktičnega usposabljanja študentov, saj se zavedajo, da je praktično usposabljanje študentov pomembno ne le zato, da študenti opravijo obveznosti študija, temveč predvsem zato, da se tudi korenito seznanijo s svojim bodočim strokovnim delom v praksi. Praktično usposabljanje je za študente eden od prvih stikov s stroko v praksi, kjer lahko ovrednotijo svoje teoretično znanje s praktičnimi izkušnjami (prav tam).

Novost pri mentorstvu v praktičnem usposabljanju po bolonjski prenovi študijskih programov je nastala z vidika organizacije praktičnega usposabljanja, saj se zahteva formalna ureditev s pogodbami med institucijami (med fakultetami in organizacijami, kjer poteka praktično usposabljanje). Pri tem gre poudariti, da institucije izvajalke praktičnega usposabljanja vnaprej dobijo navodila in cilje praktičnega usposabljanja, tako da se mentor v organizaciji lahko pred začetkom prakse sestane s posameznim študentom in pripravi načrt praktičnega usposabljanja, kjer se upoštevajo, kot opisujeta Govekar-Okoliš in

Kranjčec (2016), navodila fakultete (učni načrt praktičnega usposabljanja), želje in potrebe študenta ter možnosti za izvedbo prakse v organizaciji. Poleg načrta praktičnega usposabljanja študenta pa mora mentor skrbeti za čim bolj učinkovito izvedbo mentorstva. Skrbi za razvoj znanja, izkušenj ter kompetenc pri praktikantih, za ustrezno komunikacijo, sprotno povratno informacijo, spodbuja in vodi praktikante, da na koncu dosežejo zastavljene cilje praktičnega usposabljanja, opravi pa tudi evalvacijo celotnega praktičnega usposabljanja (prav tam). To morajo upoštevati tudi mentorji v muzejih, ki vodijo praktično usposabljanje.

Preden bomo na primeru Slovenskega šolskega muzeja opisali značilnosti mentorstva v muzeju danes, pa si pogledjmo primera študentske prakse pred bolonjsko prenovno študijskih programov.

### **PRIMERA ŠTUDENTSKE PRAKSE V MUZEJIH**

V muzejih že desetletja poteka študentska praksa, ki jo opravljajo študentje pod vodstvom mentorjev kustosov. Pričujoči prispevek naj bo tudi spodbuda za zbiranje spominov na opravljanje študentske prakse v muzejih, saj bi tovrstna zbirka poleg dokumentarne vrednosti lahko dala tudi dobro izhodišče za nadaljnje analize in študije. Veljalo bi zbrati tako spomine (nekdanjih) študentov kot spomine mentorjev. Verjetno je na mestu domneva, da bi zbirka tovrstnih zapisov lahko vplivala na izgrajevanje in dopolnjevanje mentorskega delovanja v muzejih v prihodnje.

Za ponazoritev navajamo nekaj spominov iz zapisa o opravljanju prakse študenta etnologije in umetnostne zgodovine v Slovenskem etnografskem muzeju in na spomeniškovarstveni terenski praksi sredi sedemdesetih let 20. stoletja (v letu 2013, ko je bil spominski zapis objavljen, je bil njegov avtor redni profesor, predstojnik Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani). Med študijske obveznosti študentov etnologije je tudi sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja sodilo opravljanje študentske prakse, in sicer v različnih ustanovah ali pa na terenskih raziskovalnih taborih. Kot je v spominskem zapisu navedel Vito Hazler (2013), je leta 1976 dobil priložnost opravljanja prakse v Slovenskem etnografskem muzeju, in sicer v dveh delih: »Prve dni sem na sedežu muzeja v Ljubljani urejal fotodokumentacijo v pisarni, v kateri so delali Angelos Baš in nekateri drugi. Mentorica dr. Pavla Štrukelj mi je dodelila urejanje fotografij in negativov, ki jih je Slovenskemu etnografskemu muzeju prodal neki urugvajski novinar, ki je fotografiral v Indiji, Butanu, Nepal, Indoneziji in drugih deželah JV Azije. Posnetki so bili podatkovno zelo skopi, zato je bilo treba s pomočjo razpoložljive literature razbirati vsebino in motive posnetkov ter vsaj približno določiti deželo ali pokrajino. Delo je potekalo počasi, ker je bilo podobnosti novinarjevih posnetkov s slikovnim gradivom v literaturi malo, pa tudi sam sem se takrat v praksi prvič seznanjal z gradivom neevropskih kultur. Čez teden dni sem se preselil na Goričane, kjer sem opravil drugi del prakse. Z avtobusom sem se vozil iz Ljubljane do Medvod, od tam pa do dvorca hodil peš v obe smeri. Ista mentorica me je vključila v nalogo (danes bi rekli projekt), ki je potekala

že nekaj let in bila večinoma dodeljena študentom na praksah. Glavni poudarek je bil na opisovanju razstavljenih tkanin z dveh indonezijskih otokov – Sumatre in Balijsa. Takrat sem se prvič podrobneje seznanil z Indonezijo, tamkajšnjimi kulturami in predvsem tehniko krašenja tkanin, imenovano batik. Sprva mi je bila delovna obveznost nekoliko odveč, saj sem menil, da je primernejša za kolegice, kar so mi (malo s posmehom) pritrjevali tudi kolegi na obveznih večernih klepetanjih v mestnih lokalih ali študentskih sobah. Toda kmalu mi je pregledovanje in opisovanje tkanin postajalo zanimivo, saj sem skozi materiale in tehnike krašenja tkanin spoznaval dele indonezijske kulture.« (Hazler, 2013, str. 325–326) Spominjal se je tudi, da je že leto prej, leta 1975, skupaj s šestimi kolegicami »sodeloval na nepozabni enotedenski spomeniškovarstveni terenski praksi v Koštaboni v slovenski Istri /.../ Občasno nas je kot mentor obiskoval republiški konservator Ivan Sedej, sicer ugleden konservatorski teoretik in praktik, v devetdesetih letih pa ravnatelj Slovenskega etnografskega muzeja. Ob kosilu v gostilni ‚Pri mlinu‘ pred Koštabono sva se navadno pogovarjala o istrskem stavbarstvu, o tradiciji gradnje, gradivih idr. Še danes se spominjam njegovih besed, s katerimi je opredelil temeljne aksiome tamkajšnjega stavbarstva /.../ Takšna so bila leta 1976 moja prva srečanja s Slovenskim etnografskim muzejem. Hvaležen sem njegovim sodelavcem, ker sem tudi z njihovo pomočjo zorel v etnologa /.../ Hvaležen sem delavcem Slovenskega etnografskega muzeja, ki so me kot študenta sprejeli v svoje delovno okolje, pa čeprav za zelo kratek čas. Hvaležen sem tudi sedanjemu vodstvu, da kolikor je pač mogoče, sprejemajo naše študente etnologije in kulturne antropologije na prakso. Odgovornost mentorjev je namreč velika, ker res ni povsem vseeno, kako strokovno usmerjati mladega človeka, ki je še pred začetkom svoje karijerne poti. Hvala!« (Hazler, 2013, str. 329)

Navedenim zapisanim spominom dodajam še drobec osebnih izkušenj (Balkovec, 1982, 1983, 1984–1988), saj se je praktično vsakdo od nas na svoji poklicni poti srečal z mentorstvom in mentorji. Kot študentka etnologije in zgodovine ter nato kot mlada diplomantka sem se srečala z različnimi oblikami študentske prakse. Z neprecenljivo vrednostjo so zasidrane v spomin študentske prakse, ki sem jih opravila v sklopu mladinskih raziskovalnih taborov v Beli krajini sredi osemdesetih let 20. stoletja. Kot izjemen mentor v spominu ostaja dr. Dušan Plut (zdaj upokojeni redni univerzitetni profesor), v značilnosti terenskega dela etnologa pa nas je znal na kolegialen način uvajati mag. Andrej Dular (zdaj kustos v Slovenskem etnografskem muzeju) (Balkovec, 1982, 1984–1988; Dular, 1989). Zanimiva je bila tudi izkušnja z drugega konca Slovenije, s Ptujem, kjer smo pod vodstvom mentorja Ralfa Čeplaka, takrat kustosa v muzeju na Ptujem (zdaj v Slovenskem etnografskem muzeju), študentke odkrivala, zbirale in zapisovale različno gradivo o načinu življenja prebivalcev tega območja (Balkovec, 1983). Največja vrednost teh terenskih praks je bilo seznanjanje z delom, ki smo ga v predavalnicah na fakulteti spoznavali le v teoriji. V živo se je študent etnologije soočal z vprašanji: kako se približati ljudem, kako komunicirati z njimi, vzbuditi zaupanje in od njih pridobiti tudi čim več ustnih in materialnih virov, kako vse zbrano gradivo dokumentirati, razstaviti, ga javno predstaviti in, ne nazadnje, kako zapisati prve strokovne ali znanstvene članke za objavo. Kot mladi diplomantki pa so mi bile dragocene izkušnje, ki sem jih dobila

kot kustosinja začetnica v Slovenskem gasilskem muzeju v Metliki. Delo je potekalo v sodelovanju z Belokranjskim muzejem Metlika, kjer so me vsi zaposleni lepo sprejeli v svoj »razširjeni« kolektiv in mi bili hkrati neformalni mentorji, uradni mentor pa je bil takratni ravnatelj Zvonko Rus, ki me je poleg drugih znanj uvajal tudi v takrat nov svet rabe računalnika in računalništva. V delo kustosinje etnologinje me je spontano uvajala le nekaj let starejša kolegica Andreja Brancelj Bednaršek (zdaj direktorica Belokranjskega muzeja Metlika), ob kateri sem spoznavala svet muzejskega dokumentiranja in druga raznovrstna znanja, predvsem pa so nepozabne izkušnje s terenskega dela (na primer dokumentiranje dogodkov ob trenju lanu pri Cvitkovičevih v Adlešičih). Muzejska arhivarka in čistilka Anica Gomolj, ki je poznala tako rekoč vse gradivo, ki ga je hranil Belokranjski muzej, mi je razkrivala številne zgodbe o predmetih, posebej pa me je uvajala tudi v konservatorsko delo z različnimi predmeti, ki jih je hranil Slovenski gasilski muzej. Pri Štefaniji Kukovec, nekdanji učiteljici, sem z občudovanjem srkala pedagoško znanje, kako mladim obiskovalcem muzeja prikazati muzejske eksponate in jih pritegniti v svet zgodovine, koristni pa so bili tudi nasveti pri vodenju korespondence in drugih pisarniško/računovodskih del, kar sem spremljala pri delu Majde Kadič. Posebna izkušnja je bilo še delo ob pripravi moje diplomske naloge za knjižno izdajo, ki ga je lektoriral prof. Jože Dular, nekdanji ustanovitelj in dolgoletni ravnatelj Belokranjskega muzeja, sicer slavist in pisatelj. Ob lektoriranju besedila ni šlo le za suhoparne slovnične popravke, temveč mi je z nazornimi primeri prikazoval, kako ubesediti misli, da bralcu jasno predstaviš vsebino dela. Te »učne ure« na njegovem domu ostajajo nepozaben, dragocen zaklad, ki ga mladi osebi na začetku poklicne poti zapusti mentor kot izjemen strokovnjak in izjemna osebnost (Balkovec, 1987/88).

## **METODOLOGIJA**

### **Opredelitev raziskovalnih vprašanj**

Najprej nas zanima, kakšne so značilnosti mentorstva v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani, v drugem delu pa posebej mentorstvo v praktičnem usposabljanju študentov po bolonjski prenovi študijskih programov. Ugotoviti želimo zlasti značilnosti organizacije in izpeljave mentorstva kot tudi, kakšna dela so študenti opravljali na praktičnem usposabljanju v muzeju in kako so bili z mentorstvom zadovoljni. Analizirali smo študentsko praktično usposabljanje v letih 2009–2016.

### **Vzorec**

V kvalitativni raziskavi smo uporabili vzorec, v katerem je bilo zajetih 17 študentov, ki so opravljali praktično usposabljanje v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani. Med njimi je bilo 11 študentk in šest študentov z Univerze v Ljubljani, večinoma s Filozofske fakultete, največ, 11, z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo, štirje z Oddelka za zgodovino, eden z Oddelka za arheologijo Filozofske fakultete in eden z Oddelka za razredni pouk Pedagoške fakultete.



## Postopek pridobivanja in obdelave podatkov

V raziskavi smo uporabili deskriptivno metodo raziskovanja. Kot pravi Sagadin (1993, str. 12), nam deskriptivna metoda pomaga pri ugotavljanju stanja nekega pojavi, pri tem pa se ne dotika pojasnjevanja vzročnih razmerij med pojavi. Analizirali smo dokumentacijo in gradivo o pedagoški dejavnosti v muzeju (Slovenski šolski muzej, 2000–2016), refleksije o mentorstvu študentom in poročila študentov o opravljenem praktičnem usposabljanju v muzeju. Izhajali smo tudi iz opisov delovne prakse z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo (Simonič, 2015) in iz Priročnika za učitelje zgodovine v muzejih FF UL (Trškan, 2009), z Oddelka za razredni pouk PEF UL (Poučevanje, Poročilo 2014/15), opisa individualnega programa prakse ob interdisciplinarnem doktorskem študijskem programu heritologije na Oddelku za arheologijo FF UL (Humanistika in družboslovje, 2015/16; Pita Costa, 2015).

## REZULTATI IN INTERPRETACIJA

### Prvi del: Značilnosti mentorstva v Slovenskem šolskem muzeju

Z mentorstvom smo se in se srečujemo tudi pri svojem vsakodnevnem poklicnem delu v Slovenskem šolskem muzeju. V muzeju je devet redno zaposlenih, po vseh kazalnikih bi za nemoteno redno dejavnost potrebovali vsaj 13 redno zaposlenih (Okoliš, 2015, str. 182). Vsaka dodatna naloga za posameznika, tudi mentorsko delo, prinaša nove delovne obveznosti, ki jih mora opraviti ob vseh drugih nalogah, praviloma pa niso finančno posebej ovrednotene. Tako so naloge mentorstva v Slovenskem šolskem muzeju na prvem mestu povezane z neko splošno moralno odgovornostjo, da posameznik svoje poklicno znanje prenaša študentom oziroma mladim kolegom. Pri opravljanju praktičnega usposabljanja v Slovenskem šolskem muzeju študent ob konkretnih primerih dopolni teoretsko znanje, predvsem pa je pomembna osebna izkušnja spoznavanja zakonitosti muzejskega dela, vključevanja v delovni proces ter odkrivanja pomena in raznovrstnosti dela kustosa. Hkrati ima tovrstno delo velik pomen tudi za mentorja, saj prinaša reden stik s študenti, oplajanje z novimi mislimi in tokovi, ki imajo posredno vpliv na posodabljanje in vedno novo nadgrajevanje delovanja ustanove. Medsebojni preplet dela in stikov v navezi mentor – študent prinaša na eni strani nove izzive, dileme, spraševanja in hkrati na drugi strani ugotovitve, izkušnje, spoznanja.

Iz analize pedagoške dejavnosti v Slovenskem šolskem muzeju (2000–2016) smo ugotovili, da se z mentorskim delom srečujemo na več različnih ravneh, od tistega najbolj splošnega in najštevilčnejšega, s katerim se ukvarjamo skorajda vsakodnevno, to je svetovanje in pomoč različnim uporabnikom muzejskega gradiva pri izdelavi seminarskih, diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog ter pri raznovrstnih raziskavah s področja dediščine šolstva in vzgoje.

Če ta del izvzamemo, pa lahko v ospredje postavimo *tri sklope mentorskega dela* v Slovenskem šolskem muzeju:

- *prvi sklop* mentorskega dela je delo mentorja pri vodenju mladega diplomanta pripravnika ob opravljanju pripravništva v muzeju;
- *drugi sklop* mentorskega dela je delo pri pripravi, izobraževanju in vodenju vodičev, ki se usposabljaajo za delo v Slovenskem šolskem muzeju, za kar se prijavijo večinoma študenti različnih smeri Filozofske in Pedagoške fakultete UL. To delo študentom prinaša nekaj finančnih sredstev, predvsem pa so za njihovo nadaljnjo pot neprecenljive izkušnje, ki jih pridobijo pri muzejsko-pedagoškem udejstvovanju. Že več primerov je pokazalo, da so ravno izkušnje, ki so jih pridobili v Slovenskem šolskem muzeju, pomenile tudi dobro referenco pri sprejetju mladih diplomantov v (največkrat) pedagoške službe;
- *tretji sklop* je praktično usposabljanje študentov po bolonjskih študijskih programih.

Ugotovili smo, da mentorsko delo v Slovenskem šolskem muzeju zajema obdobje zadnjih 16 let, v prvih dveh predstavljenih sklopih mentorskega dela od leta 2000 naprej, tretji sklop pa v obdobju od 2009. Skupno je bilo opravljeno mentorstvo 44 študentom oziroma mladim diplomantom, od tega v štirih primerih mentorstvo pri opravljanju pripravništva diplomantov; največkrat, 23-krat, mentorstvo vodičem muzeja, 17-krat pa mentorstvo pri praktičnem usposabljanju študentov (Slovenski šolski muzej, 2000–2016).

Slednji sklop mentorskega dela, praktično usposabljanje študentov, je tudi predmet pričujoče raziskave (op.: podroben poimenski in časovni seznam vseh udeležencev v vseh treh sklopih je dostopen v arhivu SŠM (prav tam).

V nekaj primerih je opravljena študentska praksa spodbudila tudi zanimanje študenta za sodelovanje pri zgoraj opisanem drugem sklopu mentorskega dela, torej za delo muzejskih vodičev, kar ponazarja naslednji primer: »V okviru študija etnologije in kulturne antropologije sem se že seznanila z vašo institucijo; pri vas sem namreč opravljala študentsko prakso, s katero sem bila nadvse zadovoljna. Predvsem zaradi pozitivnih izkušenj študentske prakse, veselja za delo v muzeju ter želje po delu v dinamičnem in kreativnem okolju sem se odločila kontaktirati ter povprašati o morebitnih možnostih, navkljub temu, da na spletnih straneh študentskega servisa niso objavljeni razpisi za delo pri vas.« (T. C., 2015)

### **Drugi del: Mentorstvo pri praktičnem usposabljanju študentov v SŠM**

Pri mentorski pripravi, organizaciji in izpeljavi študentske prakse v Slovenskem šolskem muzeju smo želeli slediti vsaj temeljnemu ciljem, ki jih navaja tudi fakulteta oziroma posamezne študijske smeri, na primer Oddelek za etnologijo in antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani: »Z delovno prakso študentke in študenti pridobivajo nove izkušnje ter uporabljajo znanja, ki so jih pridobili med študijem. Namen delovne prakse je tudi seznanjanje študentov in študentk z delovnim okoljem – predvsem z ljudmi, zaposlenimi v institucijah, ki zaposlujejo ali bi lahko zaposlovale naše diplomante.« (Simonič, 2015)

Pri predmetu Didaktika zgodovine na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je podrobno pripravljen program pedagoške prakse za učitelje zgodovine

v muzejih, kjer je glavni namen pedagoške prakse, da se študentje pripravijo na začetno samostojno opravljanje učiteljskega poklica, še posebej pa na izvajanje pedagoških dejavnosti v muzejih. Na pedagoški praksi spoznajo, v več primerih pa lahko tudi poskusijo uporabljati različne pristope na naslednjih področjih: časovna razporeditev učne snovi in dnevne učne priprave muzejskega pedagoga; prilagajanje pouka različnim stopnjam in učencem; motiviranje, ponavljanje in preverjanje znanja; vodenje komunikacije v muzeju ali na terenu; uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije; vodenje pedagoške dokumentacije v muzejih; sodelovanje med muzejskimi pedagogi in drugimi muzejskimi delavci; pedagoško samovrednotenje in samoocenjevanje ter kolegialno vrednotenje in ocenjevanje (Trškan, 2009, str. 2).

Pedagoška praksa pri predmetu Didaktika zgodovine traja tri tedne, od tega 10 delovnih dni v muzeju (Trškan, 2009, str. 2), delovna praksa za študente etnologije in kulturne antropologije pa različno glede na stopnjo študija, na primer pri 1. stopnji enodisciplinarni: Praksa 1, 2, 3 (v vsakem letniku 30-urna praksa) (Simonič, 2015).

Prakso je opravljal tudi en študent z Oddelka za razredni pouk Pedagoške fakultete UL (Poučevanje, Poročilo 2014/15), ki je imel navodila o poteku prakse s fakultete, druga študentka pa je ob doktorskem študiju heritologije na Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete UL (Humanistika in družboslovje, 2015/16) opravljala poseben program prakse, ki traja eno leto in je namenjen mladim iskalcem prve zaposlitve (Pita Costa, 2015). V tem primeru ne gre le za opravljanje klasične študentske prakse, temveč je to tudi izraz težav mladih diplomantov, še posebej pa diplomantk, pri iskanju (prve) zaposlitve. S pridobivanjem izkušenj pri opravljanju prakse iščejo nove, inovativne poti pri razvijanju dodatnih delovnih kompetenc in novih možnosti za spoznavanje in vključevanje na trg dela (Pita Costa, 2015).

Pri organizaciji in izpeljavi delovne prakse študentov v Slovenskem šolskem muzeju smo sledili navodilom vseh navedenih študijskih smeri in pred izvedbo prakse pripravili individualni načrt za študenta praktikanta. Iz mentorskih refleksij in poročil študentov o opravljenem praktičnem usposabljanju ugotavljamo, da so vsi študenti (17 oseb) najprej spoznali muzej, njegov razvoj, delovanje in zaposlene. Vsi so se srečali s pedagoško dejavnostjo muzeja in si ogledali ter sodelovali pri pripravi v širši javnosti najbolj poznane in priljubljenega projekta muzeja, tako imenovane žive igre zgodovine, učne ure naših babic in dedkov v stari muzejski učilnici, kjer udeleženci podoživijo pouk, kakršnega so imeli šolarji v preteklosti. Medtem ko so se študenti pedagoških smeri v večjem obsegu ukvarjali tudi s pedagoško dejavnostjo muzeja, so drugi študenti spoznavali muzejsko gradivo in dokumentacijo ter v tem obdobju opravili več popisov muzejskega gradiva in ga ob popisovanju tudi bolj ali manj podrobno spoznavali. Ugotovili smo, da so bila mentorstva študentom uspešno opravljena, saj ni bilo posebnosti, ki bi zavirale potek praktičnega usposabljanja. Tudi študenti so bili na praktičnem usposabljanju zadovoljni.

Pomembna novost je tudi ta, da je Slovenski šolski muzej po novih, bolonjskih spremembah praktičnega usposabljanja začel načrtno in pogodbeno sodelovati s posameznimi

članicami Univerze v Ljubljani, ki pošiljajo študente na praktično usposabljanje. Uprava javnega zavoda Slovenski šolski muzej je bila ves čas naklonjena opravljanju mentorstva, seveda ob upoštevanju dejstva, da vse preostale naloge in obveznosti kustosa mentorja potekajo nemoteno. V zadnjih letih se je odnos do mentorskega dela nekoliko izgrajeval, saj denimo v letnih poročilih o delu zavoda (Šolska kronika, 2005–2008) še pred nekaj leti ni bilo zaslediti kakšne posebne omembe, da je konkretni zaposleni opravljal mentorstvo študentom pri študentski praksi, medtem ko je v zadnjih letih mentorstvo tudi posebej navedeno v tako imenovani pedagoški dejavnosti muzeja (Okoliš, 2009, str. 178). Premik je bil v zadnjih letih opazen tudi na strani nekaterih oddelkov Filozofske fakultete, saj je mentor v muzeju dobil navodila za praktično usposabljanje kot tudi prejel uradno zahvalo in potrdilo.

Spoznali smo, da se mora kustos v muzeju, ki nastopa kot mentor, zavedati pomena praktičnega usposabljanja, saj so učinki mentorstva pomembni tako za študenta, njegovo dokončano obveznost študija, osebni razvoj in profesionalno rast kot za mentorja, kustosa v muzeju, ki z mentorstvom pridobiva tudi znanja in izkušnje. Koristi mentorstva imata tudi muzej, ki z mentorstvom pri praktičnem usposabljanju uresničuje izobraževalno vlogo, skrbi za vseživljenjsko izobraževanje, kot fakulteta, ki pridobiva povratne izkušnje s prakse v muzeju z novimi možnimi oblikami na primer raziskovalnega sodelovanja (projekti, raziskave, diplome, magistrirji, doktorati). Ne nazadnje ima korist od mentorstva v praktičnem usposabljanju v muzeju tudi družba kot celota, saj s tem pospešujemo vseživljenjsko izobraževanje in učenje ljudi ter skrbimo za bodoče poklice v muzejih, hkrati pa ohranjamo kulturno dediščino ter skrbimo za nadaljnji razvoj zgodovine pedagogike in šolstva na Slovenskem. Koristi mentorstva v praktičnem usposabljanju so torej večstranske.

Ugotovili smo tudi, da je za uspešno mentorstvo pri praktičnem usposabljanju študentov v muzeju pomembno, da imajo tudi kustosi mentorji določena znanja o organizaciji, izvedbi in evalvaciji mentorskega dela v praktičnem usposabljanju študentov, pomembno je njihovo nadaljnje izobraževanje na področju mentorstva, saj bomo s tem v muzeju lahko zagotavljali bolj kakovostno prakso. Spoznamo, da mora imeti kustos v muzeju poleg temeljnih strokovnih znanj za delovanje muzeja v okviru svojega poslanstva tudi znanja o mentorstvu nasploh, pa še o mentorstvu pri praktičnem usposabljanju praktikantov. S tem lahko poudarimo, da se je začelo dopolnjevati poslanstvo kustosa kot mentorja v muzeju.

## SKLEP

V Slovenskem šolskem muzeju se z mentorstvom ukvarjamo že več let, pri čemer mentorsko delo zajema več ravni. Medtem ko so v preteklosti prevladoval neformalne oblike mentorskega dela, postaja to delo v zadnjem desetletju bolj načrtovano, na kar je vplivalo tudi izobraževanje na tem področju na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (Govekar-Okoliš in Kranjčec, 2010). Velika pomanjkljivost mentorstva v javnih zavodih, kot so muzeji, je še vedno dejstvo, da med delovnimi nalogami ni posebej predvidenega časa, namenjenega mentorstvu. Največje razhajanje se občuti v tem, da je treba hkrati opravljati

vs a redna dela in ustrezno izvajati mentorstvo ter se čim več in čim bolj kakovostno posvečati študentu. Z uveljavljanjem prenovljenih študijskih programov po bolonjskih zahtevah je pričakovati, da se bo vzporedno s tem zgodil tudi določen premik pri organiziranju in vrednotenju dela v javnih zavodih v korist kakovostnejše in boljše izpeljane študentske prakse. To se nam je potrdilo v raziskavi, saj smo imeli na praktičnem usposabljanju študente z različnih študijskih smeri članic UL, ki so bili z našim strokovnim mentorstvom zadovoljni. Dobili smo tudi idejo o zbiranju spominov na študentsko prakso, in sicer z zbiranjem študentskih poročil s prakse in mentorskih refleksij. Ugotovili smo, da je mentorstvo na študijski praksi v muzeju zelo pomembno, saj tako študentu kot mentorju omogoča pridobiti znanja in izkušnje, hkrati pa spodbuja večje sodelovanje s fakultetami ter drugimi institucijami. S tem pridobiva Slovenski šolski muzej sodobno izobraževalno vlogo ter vpetost v procese vseživljenjskega izobraževanja tudi v družbi nasploh. Ker se razmeroma veliko število delovnih praks opravlja v muzejih, bi veljalo spodbuditi razmisleke o namenjanju večje pozornosti mentorstvu in upoštevanju tega dela v okviru letnih delovnih in finančnih načrtov ter nadaljnjega izobraževanja mentorjev.

Prijetna plat mentorskega dela v muzeju gotovo še naprej ostaja občutek, da kot kustos mentor po svojih močeh prispevaš k strokovni (in morda osebni) rasti mladega človeka, hkrati pa hvaležno sprejemaš nova spoznanja in doživetja, ki jih prejemaš ob delu s študenti.

## LITERATURA

- Balkovec, M. (1982). *Terenski zapiski: Mladinski raziskovalni tabor Semič, arhiv*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Balkovec, M. (1983). *Terenski zapiski: študentska praksa Ptuj-Dornava, arhiv*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Balkovec, M. (1984–88). *Terenski zapiski: Mladinski raziskovalni tabori Bela krajina, arhiv*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Balkovec, M. (1987–1988). *Gradivo o opravljanju pripravništva v Slovenskem gasilskem muzeju, arhiv*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Batič, N., Čepkaj Mencin, R., Mikuž, M. in Moder, G. (ur.) (2005). *Icomov kodeks muzejske etike*. Ljubljana: Društvo ICOM, Mednarodni muzejski svet, Slovenski odbor.
- Bračun Sova, R. (2009). Izobraževanje starejših za prostovoljno delo v muzejih in spreminjajoča se vloga muzeja v (starajoči se) družbi. *Andragoška spoznanja*, 15(3), 65–73.
- Bunc, S. (1963). *Slovar tujk*. Maribor: Založba Obzorja.
- Dular, A. (1989). *Etnološki mladinski raziskovalni tabori v Beli krajini '85–'88*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, ZOTKS, Gibanje znanost mladini.
- Govekar-Okoliš, M. (2013). Practical training of students and the realisation of lifelong learning. V M. Radovan in M. Kościelniak (ur.), *Lifelong learning today : new areas, contexts, practices* (str. 83–95). Krakov: Jagiellonian University Press.
- Govekar-Okoliš, M. in Kranjčec, R. (2010). *Izobraževanje mentorjev za praktično usposabljanje študentov po bolonjskih študijskih programih v podjetjih/zavodih*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Govekar-Okoliš, M. in Kranjčec, R. (2013). Uspešnost mentorstva v izobraževanju starejših odraslih. *Andragoška spoznanja*, 19(3), 80–91.

- Govekar-Okoliš, M. in Kranjčec, R. (2016). *Mentorstvo v praktičnem usposabljanju v delovnih organizacijah*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Hazler, V. (2013). Moja prva srečanja s Slovenskim etnografskim muzejem. *Etnolog*, 23, 325–329. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- Humanistika in družboslovje. Interdisciplinarni doktorski študijski program 2015/16*. Ljubljana: UL, FF, Oddelek za arheologijo. Pridobljeno s [http://www.ff.unilj.si/Portals/0/Dokumenti/Studij/Tretja%20stopnja/Zborniki/Predstavitveni%20zbornik\\_slo.pdf](http://www.ff.unilj.si/Portals/0/Dokumenti/Studij/Tretja%20stopnja/Zborniki/Predstavitveni%20zbornik_slo.pdf).
- Kermavnar, N. (2015). *Mentorstvo kot andragoška oblika dela na primeru praktičnega usposabljanja študentov* (Doktorska disertacija). Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- Okoliš, S. (2009). Slovenski šolski muzej v letu 2008. Poročilo o delu. *Šolska kronika*, 18/1, 165–193.
- Okoliš, S. (2015). Slovenski šolski muzej v letu 2014. Poročilo o delu. *Šolska kronika*, 24/1, 181–232.
- Poročilo o delu študenta na pedagoški praksi zunaj rednega pouka (2014/15)*. Magistrski študij Poučevanje, smer Poučevanje na razredni stopnji. Ljubljana: Pedagoška fakulteta UL, Oddelek za razredni pouk.
- Poučevanje (2014/15)*. Magistrski študijski program druge stopnje. Ljubljana: Pedagoška fakulteta UL, Oddelek za razredni pouk. Pridobljeno s [https://www.pef.unilj.si/fileadmin/Datoteke/Studijski\\_programi/Predstavitveni\\_zborniki/2\\_st\\_PRS\\_2014-15.pdf](https://www.pef.unilj.si/fileadmin/Datoteke/Studijski_programi/Predstavitveni_zborniki/2_st_PRS_2014-15.pdf).
- Pita Costa, D. (2015). *Razvoj sodelovanja z mentorico. Projekt Kolegice, projekt Zavoda za mladino ZaM in Zavoda NEFIKS, arhiv*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Ramovš, F. (ur.) (1950). *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Sagadin, J. (1993). *Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Simonič, P. (2015). Delovna praksa, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo. V Bele M. (ur.), *Etnologija študij*. Pridobljeno s [http://etnologija.etnoinfolab.org/sl/informacija.asp?id\\_informacija=385&id\\_meta\\_type=71](http://etnologija.etnoinfolab.org/sl/informacija.asp?id_informacija=385&id_meta_type=71).
- Slovenski šolski muzej (2000–2016). *Pedagoška dejavnost: dokumentacija, gradivo, arhiv*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Štekar-Vidic, V. (2014). Predgovor h knjižici Valvasorjeve nagrade in priznanja. V T. Porenta (ur.), *Valvasorjeve nagrade, priznanja in diplome za leto 2014* (str. 2–3). Ljubljana: Slovensko muzejsko društvo.
- Šolska kronika (2005–2008). *Poročila o delu Slovenskega šolskega muzeja*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- T. C. (2015). *Prošnja za delo v muzeju, arhiv*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Toporišič, J. (2001). *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Trškan, D. (2009). *Pedagoška praksa: Priročnik za učitelje zgodovine v muzejih*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino.
- Vidrih-Perko, V. (2013). Muzej smo ljudje. *Etnolog*, 23, 343–345.